

Magyar Képzőművészeti Egyetem Doktori Iskola

AZ ÓRA KÖRBE JÁR

DLA mestermunka leírása

Kicsiny Balázs
Budapest, 2008

I. A mestermunka leírása

A mestermunka műfaja installáció, mérete: 700 x 700 x 150cm, anyaga áruházláncokban vásárolható hétköznapi használati tárgyak együttese. A tárgyak elrendezése egy részt elvont, geometrikus alakzatot, kört formál, ugyanakkor a tárgyak másik csoportja egy félbehagyott háztartási munkára, konyhai tevékenységre; huszonnégy falióra mosogatására utal.

A műalkotást meghatározó rend és rendetlenség vagy geometrikus, absztrakt alakzat és formátlan esetlegesség *jelentés kioltást*¹ eredményez, hiszen az órák mosogatását sem elkezdni, sem befejezni nem lehet a kör-körös elrendezés következtében, csak félbehagyni.

II. Adalék a mestermunka keletkezés történetéhez

„Az óra körbejár” című mű létrejöttében fontos szerepet játszott Orson Welles: „Az óra körbejárban” (1946) című filmje, hiszen ez a mestermunka címe is egyben (az eredeti angol cím: *The Stranger*). Orson Welles filmjének negatív hőse egy amerikai kisvárosban rejtőzködő a náci háborús bűnös. A Welles által alakított karakter életét meghatározza a rögeszmés vonzódás az óraszerkezetekhez, amelyeket mint kényszeres cselekvés szerel és javít.

A mestermunka másik, meghatározó inspirációs forrása Arany János: „Ágnes asszony” (1853) című balladája. Arany művében Ágnes asszony az, aki férje meggyilkolása miatt érzett büntudattól hajtva kényszeres mosásba menekül.

Orson Welles filmjében az idő konkrét formában, az órajavításban válik meghatározó motívummá, Arany Jánosnál pedig átvitt értelemben, hiszen Ágnes asszony a patak vizében mossa „*véres leplét*” megidézve Herakleitosz időaforizmját: *nem lehet kétszer ugyanabba a folyamba lépni.*² Orson Welles filmjében és Arany János balladájában közös, hogy a bűn és a vezeklés a kényszeres cselekvéshez és az időhöz kötődik.

Azonban fontos jelentéssel bír az eltérés, hogy Welles hőse férfi, Aranyé pedig nő. A görög mitológia Kronosz történetében megfigyelhető ez a kettős viszony az időhöz. Kronosz és Uranusz hatalmát féltve, az idő rotációjának megakasztására törekszik, ezért nyeli le gyermekeit. Feleségeik; Gaia és Rea, gyermekeikkel szöveteznek az idő rotációjának helyreállításáért. Úgy is mondhatnánk, hogy Kronosz a férfi princípium a lineáris időtől, utódjaitól félve lenyelni az *időt*, ezzel szemben Gaia, a női princípium megtisztítja a bűnökkel terhelt *időt*, hiszen férjét arra kényszeríti, hogy kihányja gyermekeit.

III. A mestermunka kiállítása pszeudo szakrális helyszíneken

A mestermunka alapvetően eltérő helyszíneken került bemutatásra. Ennek hatására lehetőség adódott annak vizsgálatára, hogy melyek a változó, illetve az állandó komponensei a műalkotásnak és milyen jelentésmódosulás történik a különböző helyszínek hatására.

2007 augusztusában, az Arcus Temporum IV. Pannonhalmi Művészeti Fesztivál keretében, a Millenniumi Emlékmű épületében került bemutatásra először a mestermunka. A Millenniumi

¹ Erdély Miklós: *Művészeti írások*. Képzőművészeti, Budapest, 1991

² Görög gondolkodók I *Thalészától Anaxagorászig*. (ford. Bodor András et al.). Kossuth, Budapest, 1993

Emlékmű belső terét Aba-Novák Vilmos befejezetlen történelmi freskói díszítik. Ebben a térben a mestermunka anyagát képező mindennapi, használati eszközök profán ideje szembesült a *nemzeti/pszeudo-szagrális* tér idejével. Ugyanakkor a freskó befejezetlensége kapcsolatot teremtett a használati tárgyak által sugallt tevékenység befejezetlenségével.

A kiállításról írt kritikájában jegyzi meg Varga Mátyás: „*De a freskó a maga szándékolatlan befejezetlenségében is felerősíti a folyamat befejezhetetlenségét, és így hipertextusként az installáció részévé válik. Itt már nem pusztán az egyes ember történetének, hanem egy ország, egy nép történelmének boltozatát is magunk fölött érezzük. Az ország, a nép pedig mintha képtelen lenne országgént és népként mosni és élni a maga idejét. Mintha a feladat akarva-akaratlanul is az egyes emberre (a tizenkettőként feltételezett teljességre) hárulna.*”³

2007 szeptemberében a Raiffeisen Bank Gallériájában került felállításra a mű. A kiállítás során különös jelentőséggel bírt az a sajátosság, hogy a galéria és a bank közös térben működik. A kiállítóter a bank pénztárai fölött helyezkedik el. A pénztár, mint a pszeudo szagrális tér pszeudo szentélye részévé vált a mű lehetséges interpretációjának.

Pannonhalmán a mestermunka a történelmi tudat pszeudo-szagrális idejét, a bankban pedig a pénz pszeudo-kultikus idejét értelmezte. A bank kapcsán „Az idő pénz!” szlogen kifejtésre került a kiállítás katalógusában⁴, hangsúlyozva, hogy mindkét fogalomban közös a *mérhetőség*. A pénz és az idő a szekularizált társadalom meghatározó érték-hordozói. A kiállítás során a mestermunka által megjelenített *idő* a másik érték-hordozót, a *pénzt* is eltérítette eredeti összefüggéséből.

Raiffeisen Bank Gallériájában előadott performansz segítségével láthatóvá vált a mestermunka használat közben; az órák mosása, órajárásnak megfelelően, kézről kézre járva és soha meg nem tisztulva. Olyan kényszeres cselekvést mutatva be, amely trauma feldolgozás helyett „ismétléskényszerbe” menekül.

Sigmund Freud: A halálösztön és az életösztönök című tanulmányában írja: „*A páciens az elfelejtett emléket „nem mint emléket, hanem mint cselekvést” reprodukálja, a traumát kénytelen jelen élményként megismételni, ahelyett, hogy a múlt egy részeként emlékébe idézné.*”⁵

Jacques Derrida Freud tanulmányával kapcsolatban megjegyzi: „*Azt kell megértenünk, hogy az ismétlés, ahogy Freud ezekben a zseniális szövegeiben felfogja, nem más, mint egy időszintézis, az idő “transzcendentális” szintézise. Egyszerre ismétlése az “előtt”-nek, a “közben”-nek és az “azután”-nak.*”⁶

Mestermunkám, az időtudat megbetegedésének, és egyben gyógy módjának modelljeként is értelmezhető. Ez lehet az a nyilvánvalóan kivitelezhetetlen, paradox cselekvés, melynek során a gyógyító tevékenység nem az időnek kiszolgáltatva történik, hanem fordítva, az idő válik kiszolgáltatottá a cselekvésnek.

³ Varga Mátyás: *Nyitott rítusok*. Vigilia, Budapest, 2008. 193.

⁴ Tillmann J.A. tanulmánya

⁵ Freud, Sigmund: *A halálösztön és az életösztönök*. (ford. Kovács Vilma). Múzsák, Budapest, 1991

⁶ Derrida, Jacques: *Uszja és grammé* (ford. Szabó Csaba). Online: <http://www.c3.hu/scripta/vulgo/1/01/derrida.htm>

Ennek következtében „Az óra körbejár” című munkám sem a mosás idejét ábrázolja, hanem az idő mosását. Így a kényszeres cselekvés, amely az idő örökös körforgásában zajlik valójában az idő ellen irányul. Derrida írja az ismétléskényszer freudi fogalmáról: Ez a ténykedés „*vagy megment vagy sem, vagy felszabadít vagy kudarcot vall.*”⁷

⁷I.m.